

regler, the Chicago Way: "hvis modstanderen kommer med kniv, kommer du med revolver; hvis han sender en af dine folk på hospitalet, sender du en af hans til lighuset". Da en tilfangetagen Capone-mand nægter at samarbejde, går Malone udenfor, samler en død gangster op, truer ham på livet, og da han ikke får noget svar, skyder han fyrens hoved i småstykker for øjnene af den rædselsslagne fange, der pludselig får tungen på gled.

Og så er der de mere elegante virkemidler. Som præsentationen (umiddelbart efter forteksterne og Morricones fanfare) af Capone, set lodret oppefra liggende i en barberstol, hvor han med den drevne politikers effektive omskrivninger af realiteterne underholder pressen. Showet gentages flere gange, og legenden Capone fremstår tydeligt nok som resultatet af popularitet hos pressen, den mand kan *citeres*. Kontrasten mellem the Untouchables og Capone visualiseres efter deres første sejr, hvor vennerne sidder ved et lille bord, mens kameraet kører i cirkel omkring dem, knytter dem sammen; klip til en festsal, hvor Capone holder middag for sine topfolk, omkring et rundt bord, som Capone cirkler omkring, mens han jovialt snakker om teamwork – for pludselig at slå en (lederen af den sprutcentral, Ness netop har stormet) ihjel med et baseballbat: forskellen på de to teams er indbygget i fortælle måden.

Capones psykopi giver kontant operadimensioner, da Malone myrdes, krydsklippet med Capone i operaen, hvor han græder til italiensk skønsang, indtil lejemorderen hvisker i hans øre og græden halvt bobler over i grin, veloplagt afbalanceret i De Niro's effektfulde krukkeri. Det er simpelthen kosteligt og ondt på en gang, ganske som hans teateritalienske accent, der minder om Rod Steigers helt store ture: "Yo gåt nåting on mi!"

Den ovennævnte sammenligning med *Silverado* har måske også foresvævet De Palma (Kevin Costner, der spiller Ness, brød igennem som skydebror i *Silverado*). Ihvertfald tager han en uortodoks og flot kontrasterende tur væk fra de regnvåde storbygaders skrigende bildæk, da Ness & Co ude i et westernlandskab til hest fanger en spruttransport med assistance fra det canadiske beredne politi! Og så har han endda et helt femte es i ærmet hen mod slutningen, hvor Capones bogholder arresteres i en gevaldig skuduel på Chicagos arkitektonisk imponerende banegård, hvis enorme trappe giver anledning til en parafrase over filmhistoriens berømteste sekvens, zarens gardes nedskydning af folkemængden på Odessa-trappen i Eisensteins *Panserkrydseren Potemkin* (USSR 1926).

Mens han venter, distraheres Ness af en mor, der forsøger at få sin barnevogn op ad trapperne. Da han har hjulpet hende næsten helt op, bryder skyderiet løs, og hele sla-

get forløber, mens barnevognen ruller ned. En risikabel gimmick, der går hjem for fuld musik i et sandt festfyrværkeri af kontrasterende klip, som måske i sidste ende viser, at Eisensteins montage – i modsætning til hans teorier – snarere end en socialistisk filmkunst blev bidrag til den amerikanske actionfilms repertoire.

De uovervindelige

The Untouchables. USA 1987. Instr: Brian De Palma. Manus: David Mamet. Foto: Stephen H. Burum. Klip: Jerry Greenberg, Bill Pankow. Musik: Ennio Morricone. P-design: William A. Elliott. Prod: Art Linson – Paramount. Medv: Kevin Costner (Eliot Ness), Sean Connery (Jim Malone), Charles Martin Smith (Oscar Wallace), Andy Garcia (George Stone), Robert De Niro (Al Capone), Richard Bradford (Mike), Jack Kehoe (Payne), Brad Sullivan (George), Billy Drago (Frank "The Enforcer" Netti), Patricia Clarkson (Ness' hustru).

Udl: UIP. 120 min. Prem: 30.10.1987.

Besat af Hitchcock?

Brian De Palmas karriere af Peter Risby Hansen

"Hvis man har en egen stil og individualisme, kan man tage gode ting fra andre og gøre dem bedre. Store kunstnere har gjort det, og det skræmmer ihvertfald ikke mig".

Brian De Palma.

Brian De Palma, født 1944, hører til blandt de unge amerikanske filmtalenter der brød frem og igennem i de sene 60'ere og tidlige 70'ere, en eksklusiv klike der tæller navne som: Martin Scorsese, Steven Spielberg, George Lukas, Paul Schrader m. fl. Men i modsætning til mange af disse måtte De Palma møjsommeligt arbejde sig igennem 9-10 spillefilm, før han med film som *Besættelse* og *Carrie* (begge 1976) blev andet og mere end et kult-navn. Men starten som uafhængig, New York baseret instruktør af primært satiriske komedier havde sandt for dyden også været ukommerciel.

Allerede mens han studerede medicin på Columbia University begyndte De Palma at lave kort-film, og efter et år skiftede han studium og begyndte istedet at studere teater på Sarah Lawrence. Her blev han mag.art. samt instruerede sin første spillefilm *The Wedding Party* med de på det tidspunkt (1968) totalt ukendte Jill Clayburgh og Robert De Niro i hovedrollerne. Det var imidlertid først hans tredje film *U.S. Greetings*, også med De Niro, som kom i biografdistribution. Filmen var ligeså løst struktureret som de foregående, men da den behandlede emner som indkaldelse (til Vietnam-krigen), sex og modkulturen, som den udmøntede sig i Greenwich Village, blev filmen i høj grad et konglome-

Charles Martin Smith, Kevin Costner, Sean Connery og Andy Garcia som de finansministerielle (ikke FBI) gangbusters, døbt "the Untouchables" af en Chicago-avis, og tidligere genoplevet i en populær TV-serie. Eliot Ness' selvbiografi dannede forlæg for et semidokumentarisk TV-spil (april 1959), fulgt op med den hidtil mest voldelige serie på amerikansk TV, *The Untouchables* (1959-63), med Robert Stack som Ness. Da Capone blev klareret i TV-spillet (der dækkede samme begivenheder som den nye film), måtte gruppen nedkæmpe alle mulige andre kendte gangstere for at skaffe friskt blod til serien, selv om Ness faktisk havde opløst the Untouchables efter Capone-sagen og ikke havde noget med de øvrige gangbusts at gøre.

rat af 60'ernes strømninger. Til alt uheld for Brian De Palma blev det Dennis Hoppers *Easy Rider* der ved sin premiere, syv måneder senere, gik af med titlen som "genrens" hovedværk, og den høstede derfor også hovedparten af den pekuniære succes der kunne vrides ud af hippie-kulturen.

Den næste film *Dionysus in '69* var et om muligt endnu mere usælgeligt produkt – en affilming af et off-Broadway teaterstykke, i hvilken De Palma rendyrkede brugen af split-screen for på en gang at kunne vise skuespillerne og publikums reaktioner på det som fandt sted på scenen. *Woodstock* filmen lavet mere end et år senere fik ry for at have etableret denne teknik. Ad uransagelige veje kom De Palma dog til Hollywood, og hans første film her, *Get to Know Your Rabbit*, blev en mildt sagt problematisk oplevelse. Indspillet i 1970 blev filmen først frigivet i 1972, efter at Warner Bros. omhyggeligt havde ændret og dermed svækket De Palmas oprindeligt kontroversielle slutning. Men den havde dog givet ham mulighed for at arbejde sammen med et af sine forbilleder, Orson Welles, som sagde noget De Palma åbenbart bed mærke i og som har været at finde i mange af de senere film: "Det er et spørgsmål om at skabe illusioner, man må konstant overraske dem (publikum)".

Chock-effekter findes i rigt mål i *Sisters* fra 1973. Det var igen en uafhængig produktion men det var samtidig De Palmas indtil videre mest strukturerede film, og den første hvor han via mere eller mindre åbenlyse parafraser og referencer bekender sin gæld til Alfred Hitchcock. En kvindelig journalist (Jennifer Salt) mener, fra sit vindue, at have overværet et mord udført af den ene af et par siamesi-

ske tvillingesøstre (Margot Kidder), der lejlighedsvis overvældes af morderiske tendenser, som stammer fra søsteren, der døde under det operative indgreb, der skilte dem ad. Filmen henviser både til *Skjulte øjne* og *Psycho*, og der blev rundet af med fremragende underlægningsmusik komponeret af Hitchcocks gamle huskomponist Bernard Herrmann.

Ligeledes voldsom er musical/gyseren *Phantom of the Paradise* (1974), om en rockkomponist, som efter at hans musik er blevet stjålet og han selv forfærdeligt maltrakteret, hjem søger et rockpalads for at få hævn. De Palma hævdede at det aldrig var intentionen at lave en decideret remake af de tre foregående versioner af *The Phantom of the Opera*. Filmen byder da også kun på enkelte opdaterede elementer fra disse film og kan ellers ses som en offbeat komedie og en rockmusical. De Palma havde følt sig meget tiltrukket af den stiliserede, næsten ekspressionistiske rockverden, og han var således et år tidligere ude end Ken Russells *Tommy*. Ingen skal komme og sige, at han ikke var en innovativ instruktør.

Efter *Phantom of the Paradise* udtalte De Palma: "Hvad er en "kommerciel" film? Jeg ville gerne lave en film som folk har lyst til at se. Det samme vil Fellini, og det gør ikke ham kommerciel og ikke-kunstner". De Palma fik den eftertragtede succes med ikke færre end to film i 1976. *Besættelse* var den første af hans indtil videre to uofficielle remakes af Hitchcocks mesterværk *En kvinde skygges* (1958). Og *Carrie* står stadig som en af de få rigtigt vellykkede Stephen King filmatiseringer. Sissy Spacek brillerer i titelrollen som outsider-pigen, der mobbes i skolen, og som bruger sine telekinetiske evner til at tage en grusom hævn, da hun udsættes for den ultimative nedværdigelse ved skoleballet.

Chock-slutningen der viser sig af være et mareridt blev en kliché-gimmick, som De Palma selv genbruger i slutningen af *Klædt på til mord* (1980).

Han var nu blevet notorisk kendt for sine films høje oktantal, hvad angår gore (blodsudgydelser), man behøver bare tænke på barberknivsmordet i *Klædt på til mord*, motorsavsdrabet i *Scarface* (1983) og boremaskinemordet i *Stand-in for mord* (1984). "Jeg har en høj tolerance overfor blod... Min far er ortopæd-kirurg, og jeg har set ham amputere ben... Så jeg blev vant til det i en ung alder". Forklarer De Palma.

Filmene fra 80'erne er i stigende grad næsten rendyrkede pasticher. *Psycho* er forbilledet for *Klædt på til mord*, om en transsexuel psykiater (Michael Caine), der iført kvindetøj dræber de kvinder, som vækker begær hos hans forhadte mandlige side.

Antonionis *Blowup* (1966) danner det løselige forlæg for *Blow Out* (1981). En lydmand (John Travolta) skal bruge lydeffekter til en gysersfilm, disse henter han ved en ødeliggende mose, hvor han bliver vidne til en dramatisk bilulykke, som han senere er i stand til at gengive via en række fotografier. Det bliver indgangen til en politisk thriller. Som en understregning af, hvor struktureret og plot-orienteret De Palma nu var blevet, rummer filmen intet af *Blowups* flertydighed men er en lige ud ad landevejen suspenser omend en ret spændende sådan.

I 1983 kom turen til Howard Hawks' gamle gangsterfilm *Scarface* (1932), der som følge af censur-problemer først fik danmarkspremiere i Grand i 1980. Man tør gætte på at De Palmas version ville få censorerne fra den gang til at rotere i graven. Her er nemlig en god del vold, nogle meget flænsende skudvekslinger samt det oprindelige incest-motiv gjort endnu mere tydeligt i filmen, som i den-

ne opdatering er kommet til at handle om en ung cubaners (Al Pacino) hårde vej op igennem USA's underverden.

I 1984 havde der været repremiere på de fem Hitchcock film, bl.a. *Skjulte øjne* og *En kvinde skygges*, som havde været holdt tilbage i en lang årrække, og det var derfor så meget nemmere at se, at det var netop disse to film som lå til grund for *Stand-in for mord* (1984). En arbejdsløs skuespiller (Craig Wasson) låner et hus af en bortrejst ven, og han bliver meget optaget af kvinden i naboejendommen, som hver aften i Melanie Griffiths smukke skikkelse udfører et æggende striptease show. I fascination forfølger han kvinden indtil hun bliver offer for et brutalt mord. Efter hendes død genkender han hende pludselig i en lyslevende pornostjerne. Forfølgelses-sekvensen er ligesom den beslægtede kunstmuseumssekvens i *Klædt på til mord* perfekt udført, komplet med Pino Donnaggios stilsikre parafraser af Bernard Herrmanns musik til den originale sekvens i *En kvinde skygges*. Handlingen er henlagt til et filmmiljø, og det er selvfølgelig en film om film og dermed om voyeurisme, - men netop disse spring imellem film og realitet, drøm og virkelighed bliver ikke styret sikkert i havn, og filmen ender med en slutning, som er en flad fornemmelse.

Mellem de to gangsterfilm *Scarface* og den aktuelle *De uovervindelige* ligger gangsterkomedien *Wise Guys* fra 1986 med bl.a. Danny DeVito. Den har ikke haft biografpremiere i Danmark men er netop kommet på video.

Wise Guys på video

Filmens hovedpersoner er Harry og Moe, to underkuede småfisk i en gangsterbande. Sammen har de en drøm om at kunne åbne Amerikas første italiensk/jødiske restaurant. Derfor spiller de på heste med chefens penge - det går galt og de bliver opdaget. Gangsterbossen sætter nu de to venner i et grusomt dilemma - han beordrer dem at myrde hinanden. Men den som graver en grav for andre . . .

Wise Guys er en underholdende sag med et godt tempo og en ganske vittig dialog, som endda ikke er alt for afhængig af gangster-terminologiens 'fuck' og 'fucking'. Danny DeVito og Joe Piscopo er charmerende som henholdsvis den impulsive Harry og den resignerende Moe. Dan Hedaya er helt i sit superusympatiske es som den sadistiske gangsterboss, og Harvey Keitel ses i en lille skurkerolle.

Wise Guys knytter an til *Scarface* og *De uovervindelige*, men er samtidig en farceagtig afspejling af *Scarfaces* voldsexcesser og *De uovervindelige*s mere "autentiske" aspirationer. I sin egenskab af gangsterkomedie kan filmen således ses som en del af det, man kunne fristes til at kalde De Palmas gangstertrilogi.